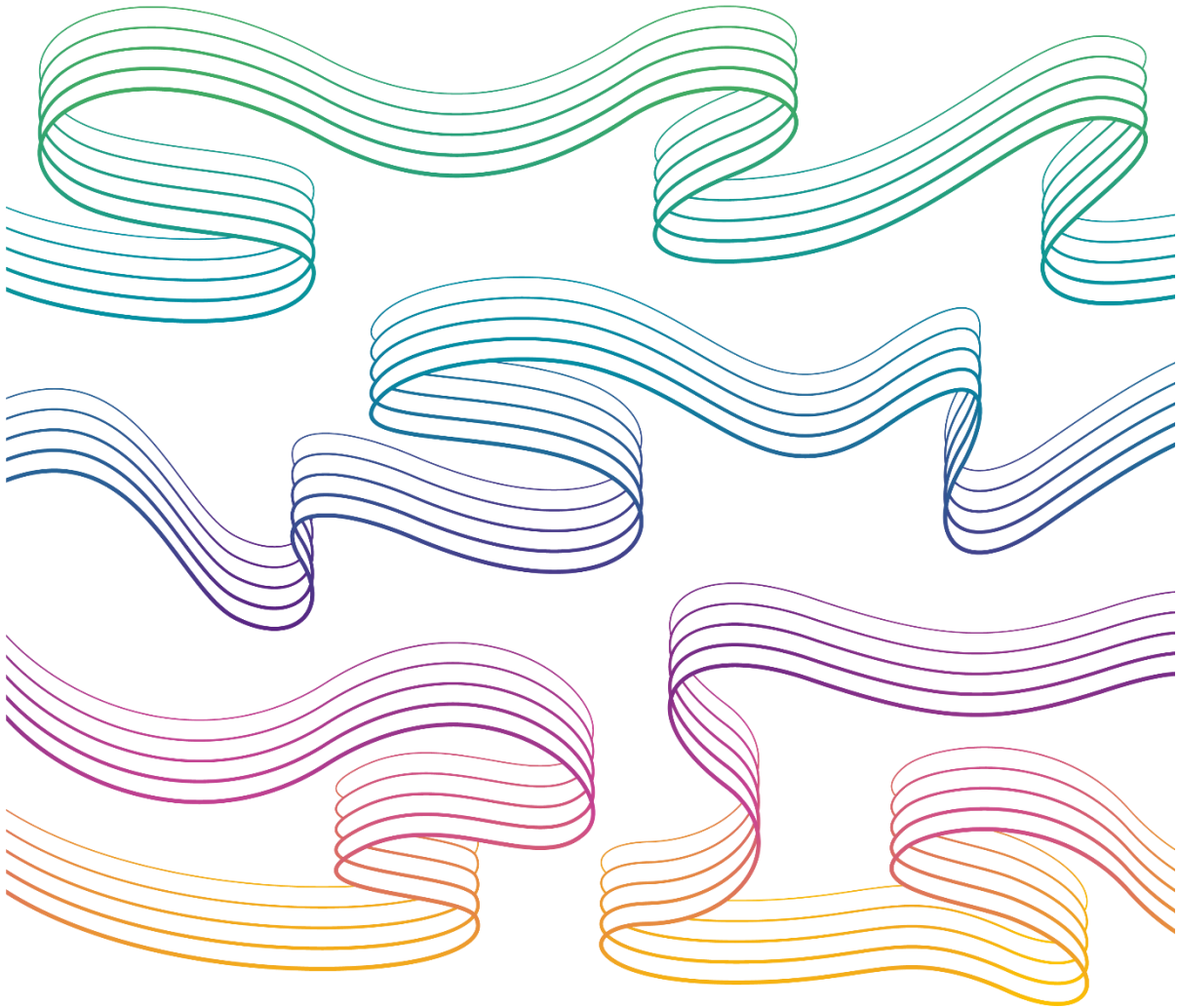

Kárášjoga gielda
Karasjok kommune

Sámi váibmosuotna – gilli gos kultuvrrat deaivvadit
Den samiske pulsåren – bygda der kulturer møtes

2024–2027

Sisdoallu

Ovdasátni.....	4
1. Láidehus	5
1.1 Gielddalaš plánema rámmat	5
1.2 Gieldda plánavuogádat.....	6
1.2.1 Gielddaplána ja areálaplána.....	7
1.2.1.2 <i>Temáplánat</i>	8
2. Nationála ja regionála láidestusat	9
2.1. Nationála vuordámušat gielddalaš ja regionála plánemii.....	9
2.2 Regionála láidestusat	9
2.3 Báikkálaš láidestusat	10
2.3.1 Gielddaekonomiija	10
2.3.2 Álbmotdearvvašvuohta	10
2.3.3 Universála hábmen ja CRPD.....	11
2.3.4 Boahttevaš Kárášjohka.....	11
2.3.5 Gielddaidgaskasaš plánaovttasbargu – Ávjovárri	12
2.4 ON guoddevašvuođamihtut.....	13
3. Vuoruhansuorggit ja plánadárbu 2024–2027	13
3.1. Gustovaš gielddaplánaid stáhtus	13
3.1.1 Gielddaoasseplána servodatoassi	13
3.1.2 Gielddaplána areálaoassi	14
3.1.3 Eará bajit plánat.....	14
3.1.4 Konklusuvdna – bajit gielddaplánat.....	14
3.2 Fáttmmasteaddji gilli.....	15
3.2.1 Hástalusat.....	15
3.2.2 Fáttmmasteaddji gili vuoruhansuorggi plánadárbu	17
3.3 Ođđahutki gilli	18
3.3.1 Hástalusat.....	18
3.3.2 Ođđahutki gili vuoruhansuorggi plánadárbu.....	19
3.4 Gelbbolaš gilli	20
3.4.1 Hástalusat.....	20
3.4.2 Gelbbolaš gili vuoruhansuorggi plánadárbu	21
3.5 Guoddevaš gilli	22
3.5.1 Hástalusat.....	22
3.5.2 Guoddevaš gili vuoruhansuorggi plánadárbu.....	24

3.6. Areálastrategiija	25
3.6.1 Hástalusat	25
3.6.2 Guoddevaš gili vuoruhansuorggi plánadárbu.....	26
4. Plánat mat leat árvoštallojuvvon, muhto maid ii sáhte vuoruhit	27
5. Plánadárbbut 2024–2027	28

Ovdasátni

Gielddalaš plánastrategiija ulbmil lea láidestit gieldda servodatovdáneami. Das leat njuolggadusat mo areálageavaheami, infrastruktuvrra, birasvuhtiiváldimiid ja servodatovdáneami galgá plánat ja organiseret boahpteáiggis. Plánastrategiija lea reaidu sihkkarastin dihtii ahte gieldda dahká mearrádusaid mat leat guoddevaččat, ulbmillaččat ja čuvvot guhkesáigásaš mihttomeriid.

Karášjoga gieldda mearridii gielddaplána servodatoasi 2022:s. Buohtalaga servodatoasi plánaproseassain ráhkaduvvui ođđa višuvdna Karášjoga gieldii, ja dat lea:

Višuvdna leat sámi váibmosuotna mearkkaša ahte Karášjoga gieldda lea dihtomielalaš iežas servodatbargui olles sámi servodaga várás. Mii oainnat leat okta moatti gielddas gos sámeigiella lea eanetlogus, ja sámi kultuvra, identitehta ja eallinvuohki lea guovddášis servodateallimis. Dat geaidnu man Karášjoga gieldda vállje, lea danne dehálaš olles Sápmái. Seammás lea dehálaš midjiide leat fáttmasteaddji servodat gosa eará kultuvrrat maiddái čáhket, ja gos kulturdeaivvadeamit leat riggodahkan min servodahkii.

Boahptevas jagiin leat mánnga dehálaš proseassa mat gáibidit min leat miedđásat, rahpasat rievdademiide ja ahte mis leat čielga mihtut. Dálkkádatrievdamat, birashástalusat, njeddji álbmotlohku, ekonomalaš eahpesihkarvuohka ja servodatstruktuvrra rievdadusat leat muhtun dain fáttáin maid mii fertet gieđahallat. Vai lihkestuvvat dáinna, de lea dehálaš ahte mii ovtasbargat – sihke iežamet ássiiguin ja eará servodataktevrraiguin.

1. Láidehus

Plánastrategiija muitala maid plánaid gielda dárbbáša čoavdit hástalusaid mat bohtet. Buorit plánat addet sihke hálddahussii, politihkkáriidda ja ássiide einnostahttivuođa ja reaidduid stivret rivttes guvlui boahttevaš jagiid. Gielddalaš plánastrategiija ii leat plánamálle, muhto gieldda reaidu vuoruhit plánaid maiguin mii galgat bargat boahttevaš jagiid.

Plánastrategiija galgá fuolahit ahte bajit gielddalaš plánat ođasmahttojit vásáhusaid ja ođđa nationála ja regionála láidestusaid vuodul. Ođasmahttojuvvon plánat leat dárbbášlaččat oažžun dihtii guoddevaš servodat- ja areálovdáneami ja čađahan dihtii báikkálaš, regionála ja nationála politihka.

Plánastrategiija ulbmil lea earret eará oažžut bajilgova

- mat plánat gávdnojit ja árvvoštallat daid
- mat plánat berrejit ođasmahttojuvvot
- mat plánat berrejit heahtihuvvot
- mat ođđa plánat berrejit ráhkaduuvvot

Oppalaččat ulbmil lea sihkkarastit buori ja ollislaš servodatovdáneami mii váldá vuhtii boahtteáiggi dárbbuid ja hástalusaid.

Mielváikkuheapmi plánastrategiijai váldo vuhtii almmolaš dárkkisteami bokte ovdal mearrádusaid. Plána- ja huksenlágas gáibiduvvo háhkat stáhtalaš ja regionála eiseválddiid, kránnjagielddaid ja earáid oaiviliid. Dan oažžu almmolaš geahčadeamis 30 beaivvi ovdal go gielddastivra meannuda plánastrategiija.

Plánen ferte heivehuvvot organisašuvnna resurssaide ja kapasitehtii ja ovddeš plánavásáhusaide gielddas. Eai buot plánat, mat mearriduvojedje mannan plánastrategiijas, leat álggahuvvon. Dasa leat mánnga siva. Vuosttažettiin lea sáhka resurssain. Eai leat doarvái bargit bargat buot bargguid maid organisašuvdna lea geatnegahtton bargat, dahje ii leat várrejuvvon doarvái ruhta čađahit plánabarggu. Danne lea dehálaš ahte gielddalaš plánastrategiija lea realisttalaš gieldda čađahannávccaid ektui.

1.1 Gielddalaš plánema rámmat

Plána- ja huksenláhka lea regionála ja gielddalaš plánema deháleamos stivrendokumeanta.

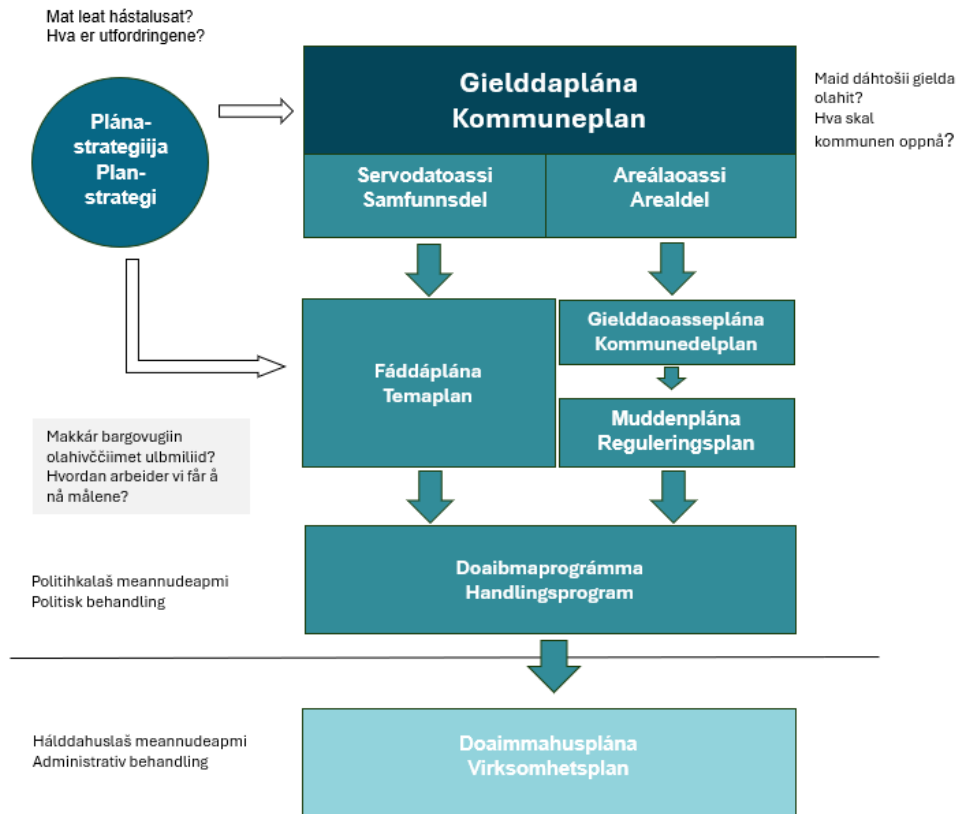
Plána- ja huksenláhka gáibida ahte gielda galgá ráhkadit gielddalaš plánastrategiija juohke váлгаáigodahkii, manimustá jagi manjá vuodđudeami. Plánastrategiija berre ságaškuššat gieldda strategalaš válllejumiid servodatovdáneami dáfus, dása gullet guhkesáigásaš areálageavaheapmi, birashástalusat ja surggiid doaibma ja árvvoštallat gieldda plánadárbbu váлгаáigodagas.

Servodatovdáneami galgá geahččat govdadit, ja lea ráhkaduuvvon máhttovuodđu 2024:s mii lea plánastrategiija vuodđu. Lea váldon vuolggasadjii máhttovuodus gávnahan dihtii gieldda hástalusaid, ja dán plánastrategiija plánadárbbu lea ráhkaduuvvon hástalusaid vuodul. Dasa lassin leat váldon mielde lágalaš plánat, ja maid gielda ii leat ovdal ráhkadan. Máhttovuodđu ođasmahttojuvvo jotkkolaččat.

1.2 Gieldda plánavuogádat

Plánahierarkija, ja iešguđet osiid ovttasdoaimman, válddahuvvo vuolábealde:

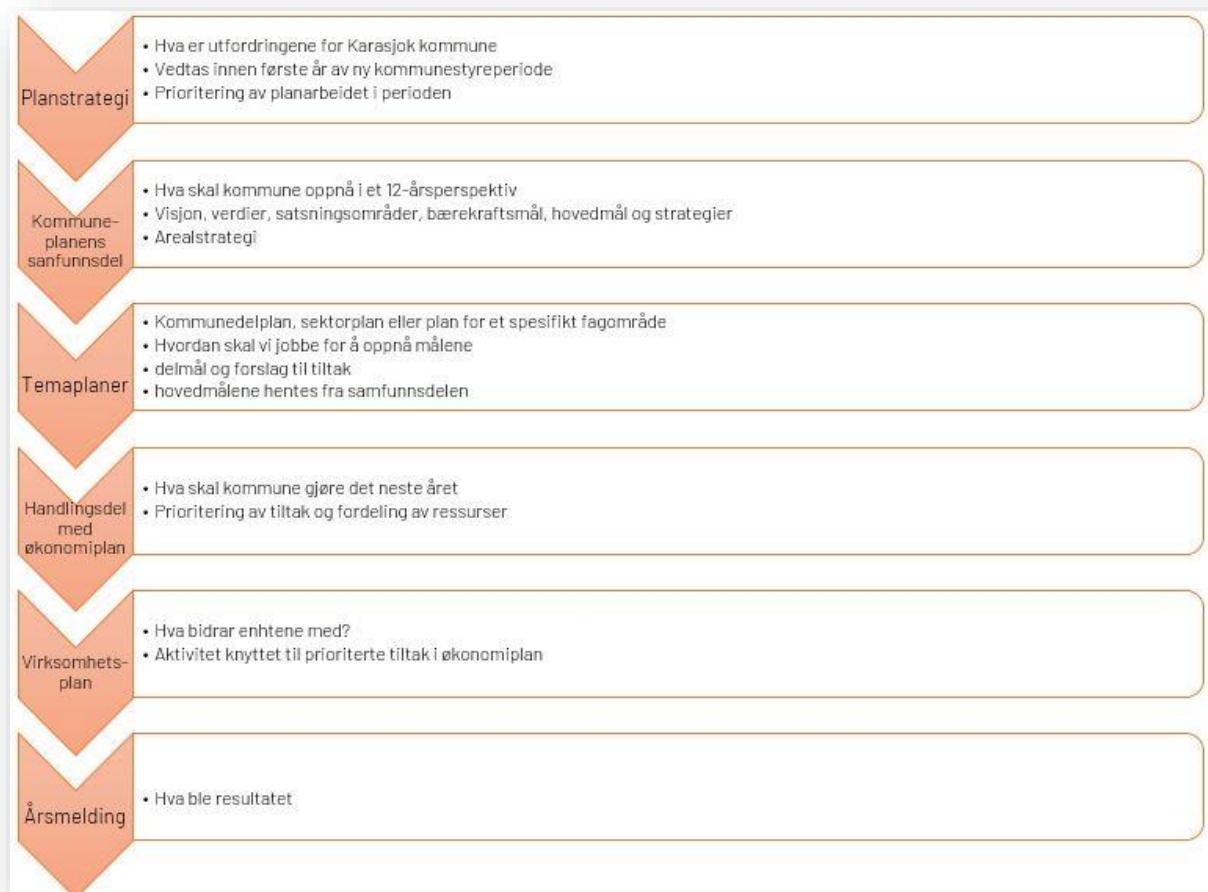
Planhierarki – Kárášjoga gieldda Karasjok kommune

Gielddalaš plánavuogádat/plánat leat vuodđuduvvon plána- ja huksenláhkii, ja gustojit fysalaš ja servodatlaš ovdáneami plánemii gielddas. Láhka eaktuda ovttahttima moanaid suorgelágaiguin vai plánemis lea guoddevaš ovdáneapmi.

Okta vuodđoprinsihpain plána- ja huksenlágas lea ahte servodatovdáneapmi dáhpáhuvvá plánaid bokte, ii ge ovttaskasmearrádusaid bokte. Láhka láidesta mat plánat gielddas galget leat ja mo galgá ráhkadit plánaid.

Vai sihkkarastá ollislaš plánema, de galget buot plánat Kárášjoga gielddas ráhkaduvvot čađamanni mihttostruktuurain. Galgá leat oktavuolta gaskal servodatoasi badjemihtuid ja oasseihtuid ja vuolit plánaid doaimmabijuid ja ovttagaid doaimmahatplánaid aktivitehtaid. Raporteren dáhpáhuvvá jahkediedáhusas.

1.2.1 Gielddaplána ja areálaplána

Gielddalaš plánavuogádat lea buot gielddaid plánat ja daid ovttasdoaibman. Gieldda bajit stivrendokumeanta lea gielddaplána. Gielddaplána lea gieldda deháleamos stivrendokumeanta ja stivre buot pláneme gielddas. Dat galgá láidestit guhkesáigásaš ovdáneapmái Kárášjoga gielddas ja guoská danne buohkaide geat orrot, barget ja ellet gielddas.

Areálaoassi regulere areálageavaheami gielddas. Areálaplánema ulbmil lea sihkkarastit guoddevaš ovdáneami ja ahte servodaga ásodat-, ealáhus-, infrastruktuvra- ja luonduárvodárbbut áimmahuššojuvvojit buori láhkai.

Plánastrategiijas galgá gielddastivra mearridit galgá go gielddaplána ođasmahttojuvvot vai joatkašuvvat. Gielddastivra mearridii gielddaplána servodatoasi 2022 juovlamánu. Gielddaplána areálaoassi mearriduvvui manimus 2005:s.

1.2.1.1 Gielddaoasseplána

Gielddaoasseplána lea oasseplána mii gullá bajit gielddaplánii, ja dat guovdilastá spesifihkka temáid dahje surggiid gielddas. Gielddaoasseplánat sáhttet leat bienalaččat ja leat erenoamážit dárbbuid dahje hástalusaid várás, ja dain leat njuolggadusat mot gielda galgá ovdánit oanehat áiggis, dávjá 4–12 jagis. Gielddaoasseplánas leat seamma gáibádusat ráhkadeapmái go gielddaplánas leat.

Gielddastivra mearridan, 10.04.2025, plána- ja huksenlága vuodul

1.2.1.2 Temáplánat

Temáplána gielddas lea spesialiserejuvvon plána mii guovdilastá dihto temá dahje spesifihkka čuoimma, ja dat lea dávjá oassi bajit gielddaplánas dahje gielddaoasseplánas. Temáplánat bienalat stivrejit ja láidestit mo gielda galgá giedahallat dihto temá, ja dat veahkehit struktureret barggu spesifihkka ovdánansurggiiguin. Mielváikkuheapmi galgá sihkkarastot seamma olu go gielddaplánas ja gielddaoasseplánas.

Temáplánas leat sihke mihtut, strategijiat ja doaibmabijut, ja das sáhttet leat vuoruhansuorggit. Muhtun temáplánat sáhttet leat suorgerasttildeaddjit ja láidestit olles organisašuvnna, eará temáplánat ges gustojit suorgái dahje fágasuorgái. Ovttaskas temáplána ođasmahttin árvvoštallojuvvo plánastrategiija oktavuodas juohke njealját jagi.

1.2.1.3 Doaibma- ja ekonomiiaplána (DEP)

DEP lea gielddaplána doaibmaoasi ja ekonomiiaplána integreren. DEP čájeha mo gielddaplána servodatoasi višuvdna, vuoruhansuorggit, mihttomearit ja strategijiat galgá čuovvuluvvot. DEP deavdá buot gielddalága ekonomiiaplánaid/jahkebušeahta mearrádusaid, ja plána- ja huksenlága gáibádusaid gielddaplána doaibmaoasi sisdollui.

1.2.1.4 Doaimmahatplána

lea bienalaš plána mo gieldda dihto ovtadat galgá bargat ja ovdánit áiggi mielde. Dat válddaha mihttomeriid, strategijaid ja doaibmabijuid mat galget čađahuvvot olahan dihtii ulbmiliid ja sihkkarastin dihtii doaimma. Doaimmahatplána geavahuvvo stivret ja čuovvulit aktivitehtaid operatiiva dásis go ovdamearkka dihtii ekonomiiaplánas dahje gielddaplánas. Dat konkretisere guhkesáigásaš mihttomeriid ja čájeha mo daid galgá juksat konkrehta doaimmaiguin ja doaibmabijuiguin. Plána galgá máinnašit iešguđet osiid doaimmas, nugo hálddašeami, doaimma, resursageavaheami, organisašuvnna dahje kvalitehta.

2. Nationála ja regionála láidestusat

Gielda galgá iežas plánaid bokte áimmahuššat sihke gielddalaš, regionála ja nationála mihttomeriid, beroštumiid ja bargguid. Danne plánastrategiija ferte vuodđuduvvot sihke nationála ja dehálaš regionála láidestusaide.

2.1. Nationála vuordámušat gielddalaš ja regionála plánemii

Juohke njealját jagi ráđđehus ovdanbuktá nationála vuordámušaid regionála ja gielddalaš plánemii olahan dihtii guoddevaš ovdáneami miehtá riikkas.

Nationála vuordámušat leat plánavuogádaga bajit oassi ja válddahuvvojit dávjá nationála plánareaidun. Dat leat vuodđuduvvon nationála politihkkii mii lea jo mearriduvvon, muhto ráđđehus mii mearrida daid, addá dasa politihkalaš profiila ja vuoruheami. Gielddasuorggis vuordámušat muhtun muddui ovttahttet nationála beroštumiid, ja dat addet einnostahttivuođa plánabargguide gaskal gieldda- ja fylkkadiggeválggaid.

Ođđa nationála vuordámušat oktan gielddaid iešdefinerejuvvon hástalusaiuin ja regionála láidestusaiguin hábmejit dehálaš vuodu regionála ja báikkálaš plánema strategiijaide ja vuoruhemiide.

Ráđđehus deattuha vihtta váldosuorggi áigeguovdileamos guoddevašvuodamihtuid vuodul ja ráđđehusa vuoruhemiid vuodul das mo sáhtá dustet áigeguovdilis hástalusaid guovlluin regionála ja gielddalaš servodat- ja areálaplánema bokte:

- Ovttahttin ja ovttasbargu plánemis
- Oadjebas ja fáttmasteaddji báikkálaš servodagat
- Čálgu ja guoddevaš árvoráhkadeapmi
- Dálkkádat, luondu ja biras boahteáiggi várás
- Servodatsihkkarvuohta ja gearggusvuohta

2.2 Regionála láidestusat

Karášjoga gielda áigu váldit vuhtii regionála plánaid plánemis boahte njeallje jagi.

Finnmárkku fylkkagieldda regionála plánastrategiija 2024–2028 lea «Utviklingsplan for Finnmark». Leat válljejuvvon vihtta vuoruhansuorggi plánii:

- Areálaovdáneapmi
- Energiijalágideapmi

Gielddastivra mearridan, 10.04.2025, plána- ja huksenlága vuodul

- Oahppu ja dutkan ja ovdáneapmi (FoU)
- Olbmot
- Viidasit ovdánahttit siviila ja militeara ovttasbarggu

2.3 Báikkálaš láidestusat

Karášjoga gielddas leat moanat hástalusat mat gáibidit ollislaš ja proaktiiva lahkoneami sihkkarastin dihtii guoddevaš ovdáneami. Gieldda lea systemáhtalaš nuppástuhttinbarggu bokte nagodan jorgalahttit negatiiva ekonomalaš ovdáneami, muhto leat ain stuorra ekonomalaš, demográfalaš, sosiála ja biraslaš hástalusat.

2.3.1 Gielddaekonomiija

Karášjoga gieldda fertet investeret olu, ja sihke ođđa skuvla ja dearvvašvuodaguovddáš galgá huksejuvvot. Dat váikkuha doibmii, danne go gieldda loatnavealgi lassána ja dagaha mealgat stuorát reanto- ja geasusgoluid. Dat mearkkaša ahte Karášjoga gieldda boahhtevaš jagiid fertet rievdatit resursageavaheami, nu ahte geavaha eanet ruđa reanttuide ja gessosiidda ja unnit ruđa báikkáide ja eará doaibmagoluide. Karášjoga gieldda sáhtta lasihit sihke produktivitehta ja beaktivuoda, ja fertet rievdatit gieldda bálvalusbuvttadeami.

Gielddas leat mánga ekonomalaš hástalus, dat guoská sihke demográfalaš rievdamiidda, geográfalaš beliide ja erenoamáš dárui bálvalusaide mat leat heivehuvvon sámi álbmogii.

2.3.2 Álbmotdearvvašvuohta

Álbmotdearvvašvuođalahka geatnegahtta gieldda doallat bajilgova gieldda ássiid dearvvašvuođadilis, ja dovdat áššiid ja ovdánnemearkkaid mat váikkuhit dearvvašvuođadillái.

Láhka gáibida ahte eastadeaddji álbmotdearvvašvuođadoaibmabijut galget leat mielde ja árvoštallojuvvot buot plánabargguin. Karášjoga gieldda ii leat dán geažil ráhkadan sierra álbmotdearvvašvuođaplána, muhto ráhkadan álbmotdearvvašvuođabajilgova 2024:s. Álbmotdearvvašvuođabajilgovva galgá leat oassin plánastrategiija máhttovuođus ja gieldda servodatplánas, ja galgá leat vuodđun buot eará plánaide mat máinnašit beliid mat váikkuhit álbmoga dearvvašvuhtii.

Karášjoga gielddas leat stuorra hástalusat go boarrásiid lohku lassána, ja go mánáid ja nuoraid lohku ja bargonávccalaš ollesolbmuid lohku njedjá. Gielddas leat oalle unnán sisafárregeaddjit. Ealáhusstruktuvra lea oalle ovttageardán, mas su. bealli bargoolbmui barget almmolaš suorggis ja unnán priváhta ealáhusas. Dat hástalusat leat duođalaččat, ja daid berre dustet proaktiivvalaččat eastadan dihtii gieldda šaddamis váttes máhcahahtti dillái.

Lea dehálaš oaidnit skuvlastruktuvrra buot dásiid oktavuoda. Mánáidgárddiid pedagogalaš biras galgá ráhkkanahhtit vuodđoskuvlla álgimii, mii fas galgá ráhkkanahhtit joatkkaskuvlaohppui. Mii oaidnit ahte lohkan- ja rehkenastingálggat leat heajut go muđui riikkas. Karášjoga skuvlla ohppiin leat heajos bohtosat nátionála geahččalemiin, muhto loahppaárvoštallamis (vuodđoskuvlačuoggáin) lea Karášjoga skuvla bajábealde riikkagaskameari.

Dearvvašvuođadilli gielddas orru leamen oalle buorre, earret dan ahte psyhkalaš dearvvašvuohta – erenoamážit átestus ja/dahje lossamiella – orru leamen stuorát

Gielddastivra mearridan, 10.04.2025, plána- ja huksenlága vuodul

váttisvuohta go muđui riikkas. Geahpesdávddat ja erenoamážit kolsa orrot maiddá leamen eambo, ja mealgat eambo go muđui riikkas.

2.3.3 Universála hábmen ja CRPD

Karášjoga gielddas leat demográfalaš hástalusat, resursaváli ja dehálaš boahtteáiggemearrádusat.

Ráđđehusa višuvdna ahte buohkat galget vásihit dásseárvvu, aktiivvalaččat searvat ja eallit iešheanalaš eallima, eaktuda ahte servodaga infrastruktuvra, sihke fysalaš ja digitála, ja bálvalusat ja olgoguovllut, hábmejuvvojit universála lahkoneamiin. Fátmmasteaddji servodagas sosiála gullevašvuohta lea dehálaš bealli eallinkvalitehtas. CRPD (ON konvenšuvdna doaibmavádjit olbmuid vuoigatvuođaid birra) lea dehálaš rámma dáistalit vealaheami ja vuostá ja ovddidit fátmmasteami. Jus ráddjejuvvo searvat nugo skuvlii, bargui ja astoáigái, de dat sáhtta dagahit sosiála olggobeallai šaddama, isolašuvnna ja oktovuoda.

Jus olmmoš lea doaibmavádjit, de dat ii dárbbáš mearkkašit ahte lea pasieanta dahje geavaheaddji, ja doaibmavádjit ii dárbbáš mearkkašit ahte leat hedjonan bargonávccat. Eanet universála hábmen sihke fysalaš ja digitála birrasis sáhtta addit eanet vejolašvuođaid ieš hálddašit barggu ja árgabeaivvi.

Dákkár ollislaš lahkoneapmi ii dušše ovddidivčče dearvvašvuođa ja čálggu, muhto nannešii maiddá álbmoga máhtestuvvama, loaktima, orrunmovtta ja bargonávccaid oppalaččat. Go doaibmabijut leat universála hábmejuvvo ja fátmmastit viidát, de hábmejuvvo servodat masa buohkat sáhttet searvat, beroškeahhtá agis ja doaibmadásis. Dát maiddá váikkuha positiivvalaččat gielda guoddevašvuhtii ja bivnnuhisvuhtii orrun- ja bargobáikin.

Vuoruhit universála hábmemma ja CRPD implementerema strategalaš váikkuhangaskaoapmin servodat- ja ealáhusovdáneamis lea mielde hábmemin báikkálaš servodaga masa buohkat sáhttet searvat, mas buohkat loktet, ja mas boahtteáiggi hástalusat dustejuvvojit guoddevaš ja fátmmasteaddji čovdosiiguin.

2.3.4 Boahttevaš Karášjohka

Karášjoga gielda lea álggahan prošeavtta Boahttevaš Karášjohka / Fremtidens Karasjok 2019:s, guhkesáigásaš rievdadus- ja ovdánahttinprošeaktan mas leat golbma ceahki 8 jagi badjel. Prošeavtta duogáš lei ahte Karášjoga gielddas ledje stuorra ja viiddes hástalusat eanaš surggiin ja buot dásiin organisašuvnnas. Boahttevaš Karášjoga mihttu lea ahte gielda galgá sáhttit fállat bálvalusaid ássiide buori hálldašanvieruid rámmaid siskkobealde. Dasa lassin gielddas galgá leat buorre organisašuvdnapraxis ja buorre, guoddevaš ekonomiija.

1. dásis – VUOĐU ođasmahttit ja ásaht, mii manná 2023 rádjai, lea deattuhuvvon oažžut áigái gielda vuođđodoaimmaid, nugo ekonomijastivrema, áššemeannudeami ja sihkkarastit ássiide bálvaluskvalitehta mii vástida láhkagáibádusaide.

2. dásis lea sáhka ovdánannávccain ja searaiduhttimis, ja 3. dásis galgá guovdilastit innovašuvnna, ovttašábmema ja VUOHKKASAMOS BARGOVUOGI.

Gieldaplánaáigodagas Boahttevaš Karášjohka joatkašuvvá 3. dásis, mii guovdilastá innovašuvnna, ovttašábmema ja VUOHKKASAMOS BARGOVUOGI.

Prošeavtta čuovvuleapmi vuoruhuvvo gieldaplánaáigodagas.

Gielddastivra mearridan, 10.04.2025, plána- ja huksenlága vuodul

2.3.5 Gielddaidgaskasaš plánaovttasbargu – Ávjovárri

Karášjoga ja Guovdageainnu gielddat leat álggahan viiddiduvvon gielddaidgaskasaš ovttasbarggu 2023 miessemánu ja leat vuolláičállán áigumuššiehtadusa ovttasbargat bálvalusbuvttademiin ja bálvalusovdánahttimiin.

Ávjovárri-prošeavtta ulbmil lea ovttasbargat vai sihkkarastá buriid ja ovttaárvosaš gielddalaš bálvalusaid goappašiid gielddaid ássiide ja áimmahuššat sámi beroštumiid, giela ja kultuvrra.

Go ovttasbargá gielddaplánemiin, de nanne gieldda fágabirrasiid. Lea ain árrat dadjat mo gielddaid plánaovttasbargu šaddá. Boahttevaš jagiin čielgá šaddá go gielddalaš plánaovttasbargu ja mo šaddá.

Karášjoga giela lea árvvoštallan ahte gielddat ovttas sáhttet ráhkadit dáid plánaid:

- Psyhkalaš dearvvasvuoda ja gárrenmirkkuid temáplána
- Veahkaváldi lagaš oktavuodain temáplána

2.4 ON guoddevašvuođamihtut

ON miellahttoriikkat leat mearridan 17 mihto juksat guoddevaš ovdáneami. Dát lea máilmmi oktasaš bargoplána jávkadit geafivuoda, dáistalit erohusaid vuostá ja bissehit dálkkádatrivdamiid ovdal 2030. Ráđđehus lea mearridan ahte ON 17 guoddevašvuođamihtu galget leat politihkalaš váldogeaidnu dusten dihtii stuorámus hástalusaid min áiggis, maiddái Norggas. ON guoddevašvuođamihtut leat máilmmi oktasaš bargoplána jávkadit ja dáistalit geafivuoda ja bissehit dálkkádatrivdamiid ovdal 2030.

Karášjoga gielda lea gielddaplána servodatoasis válljen váldit ovdan 10 guoddevašvuođamihtu main galgá leat erenoamáš fuomášupmi gieldda ovdánahttimii. Guoddevašvuođamihtut leat válljejuvvon báikkálaš hástalusaid vuođul ja dan vuođul maid mii háliidat fuomášuhttit gieldda ovdánahttimis. Mihtut galget speadjalastit hástalus- ja ovdánansurggiid mat leat dehálaččat boahttevaš jagiin.

3. Vuoruhansuorggit ja plánadárbu 2024–2027

Karášjoga gieldda plánadárbu galgá leat mielde olaheamen bajit mihtuid daid hástalusaid ja vejolašvuođaid vuođul maid mii oaidnit, ja mat leat mielde ovdánahttimin Karášjoga servodaga.

Doalahan dihtii «rukses árppu» plánabarggus, de plánabargu danne máinnašuvvo gielddaplána servodatoasi juohke vuoruhansuorggis (gč. čuoggá 3.1.1).

3.1. Gustovaš gielddaplánaid stáhtus

3.1.1 Gielddaoasseplána servodatoassi

Karášjoga gielda mearridii gielddaplána servodatoasi 15.12.2022. Čađahuvvui viiddis mielváiikkuhanproseassa, ja ON guoddevašvuođamihtuid, hástalusaid ja mielváiikkuhanproseassaid vuođul definerejuvvojedje 4 vuoruhansuorggi:

- Fátmmasteaddji gilli
- Ođđahutki gilli
- Gelbbolaš gilli
- Guoddevaš gilli

Servodatplánas lea maiddái Areálastrategiija.

Gielddastivra mearridan, 10.04.2025, plána- ja huksenlága vuođul

Karášjohka lea sámi gieldda. Sámi perspektiiva lea čađamanni gielddaplána servodatoasi buot vuoruhansurggiin.

Gielddaplána servodatoassi lea Karášjoga gieldda deháleamos stivrenreaidu, ja dat galgá leat vuodđun buot bargguide ja gieldda viidasit ovdánahttimii. Plána láidesta buot eará plánaid. Doaibmaoasis mas lea ekonomiiaplána, dahkkojit vuoruheamit servodatoasi vuodul.

Vai sihkkarastá ollislaš plánema, de buot gieldda plánat galget ráhkaduvvot čađamanni mihttostruktuurain. Galgá leat oktavuoha gaskal servodatoasi badjemihtuid ja oassemihtuid, ja vuolit plánaid doaibmabijuid ja ovttadagaid doaimmahatplánaid aktivitehtaid. Raporteren dáhpáhuvvá jahkedieđáhusas.

Karášjoga gieldda geavaha Framsikt digitála reaidun gielddalaš plánemii ja raporteremii. Čoavddus Framsiktas lea leat mielde hábmemin oktavuođa ja ollislaš plánema, mihttoštivrema ja raporterema. Go digitála plánat ja raporttat leat Framsiktas, de ássiide, almmolašvuhtii, politihkkáriidda ja iežas bargiide lea álkit gávdnat ja lohkat daid.

3.1.2 Gielddaplána areálaoassi

Karášjoga gieldda areálaplána mearriduvvui 2005:s 1985 plána- ja huksenlága mielde, ja dan rájes lea boahtán ođđa plána- ja huksenlága suoidnemánu 1.b. 2009. Areálaplána ferte ođasmahttit ođđa plána- ja huksenlága, rievdan servodaga ja rievdan areálageavaheami mielde ja vuodđuduvvot dihto láidestusaide servodatoasis.

3.1.3 Eará bajit plánat

- 2023:s álggahuvvui bargu dearvvašvuoda ja fuolahusa gielddaoasseplánain, ja vurdojuvvo ahte dat mearriduvvo 2025:s.
- Gielddastivra mearridii bajit gearggusvuodaplána 2024 cuonjomanu.
- Geainnuid váldoplána 2024–2034, gielddastivra mearridan 2024 juovlamánu
- Čázi ja duolvačáhcebohcciid váldoplána 2018–2025, gielddastivra mearridan 2018:s

3.1.4 Konklusuvdna – bajit gielddaplánat

- Gielddaplána servodatoassi lea mearriduvvon 2022:s ja joatkašuvvá rievdadusaid haga. Gielddaplána servodatoasi ođasmahttinproseassa galgá álgit jo dán plánaáigodagas. Gielddastivra galgá mearridit galgá go plána ođasmahttojuvvoat boahtte gielddastivraáigodahkii.
- Gielddaplána areálaoassi galgá ođasmahttojuvvoat ođđa plána- ja huksenlága mielde.
- Čázi ja duolvačáhcebohcciid váldoplána mearriduvvui 2018:s ja galgá ođasmahttit gielddaplánaáigodagas

3.2 Fátmmasteaddji gilli

Mii leat fátmmasteaddji báikkálaš servodat iežamet ássiide buot ahkemuttuin. Kárášjoga gielddas lea sámegiella dievaslaš ja servodatguoddi giella eanaš servodatsurggiin ja fálojuvvon bálvalusain. Mis lea guovttegielat álbmot, mas sámegiella ja dárogiella lea ovtaárvosaš giella. Vai Kárášjoga gielda galgá leat doaibmi guovttegielat servodat, de sámenvuohta ferte leat guovddášis ja deattuhuvvot. Buohkain Kárášjogas galgá leat vejolašvuohta oahppat sámegiela ja oahpásmuvvat gili sámi kultuvrii.

Min boarrásiin galgá leat árvvolaš boarisvuohta, ja min bálvalusfálaldat galgá leat vuodđuduvvon sámi kultuvrra ala. Mánáin ja nuorain galgá leat oadjebas ja buorre bajásšaddan, fátmmasteaddji skuvlabiras ja olu iešguđetlágan astoáiggefálaldagat. Kárášjogas galgá leat buorre eallit, ja álbmotdearvvašvuodabarggu bokte mii áigut hábmet buriid eallindiliid, buorre dearvvašvuoda ja eallinkvalitehta buotahkásaččaide. Mii galgat erenoamážit láhčit dili nu, ahte eastadat psyhkalaš váttuid, sosiála erohusaid ja olggobealvuoda. Mii galgat láhčit dili orrunfálaldahkii mii lei heivehuvvon ássiid iešguđet eallindiliide.

3.2.1 Hástalusat

Demográfalaš hástalusain vuohtá njeddji álbmotlogu, erenoamážit nuorra bearrašiid gaskkas mat fárrejit eret, ja boarásmuvvi álbmogis mii mielddisbuktá eanet dárbbu dearvvašvuoda- ja fuolahusbálvalusaide. Dás šaddá unniduvvon vearovuodđu ja unnit bargoolbmot.

Sosiála ja kultuvrralaš hástalusat máinnašit dárbbu eanet dearvvašvuodabargiide ja eanet oahpaheddjiide geat hálddašit sámi giela ja kultuvrra. Oahppan sámegielat oahpaheddjiid ja dearvvašvuodabargiid váili lea bissovaš hástalus.

Ungdata-jearahallan 2024¹ čájeha ahte Kárášjoga nuoraidskuvllaoahppit leat bajábealde fylkka- ja riikkagaskameari earret eará go lea sáhka ustibiin, dovdat oadjebasvuoda, leat aktiivvalaš, sii dovdet unnit oktovuoda, leat duđavaččabut iežaset dearvvašvuodain ja duđavaččat iežaset váhnemiiguin. Muhto sii leat mealgat duhtameahttumat báikkálaš birrasiin, skuvllain ja valáštallan- ja kulturfálaldagain go fylkka- ja riikkadásis. Go lea sáhka gárrenmirkogeavaheamis, de Kárášjoga nuorat leat veahá bajábealde fylkka- ja riikkagaskameari snuvssemis, marihuana/hášša borgguheamis ja leat geavahan eará narkohtalaš ávdnasiid, muhto sii juhket ja borgguhit unnit. Dasa lassin olu mánát ja nuorat givssiduvvojit ja unnán loktet skuvllas, juoga mii sáhtta váikkuhit sin máhtestuvvandovdui ollesolmmožin.

Lea bajit ásodatpolitihkalaš mihttu ahte buohkain galgá leat buorre ja oadjebas orrunsadji. Gielda ferte ásahit dohkálaš ássanfálaldaga nuoraide geat bohtet gaskaboddosaččat, ja geat háliidit máhccat gillái bargui manjá go leat geargan oahpuin. Gielddain lea

¹ <https://www.ungdata.no/>

váldoovddasvástádus čadahit stáhtalaš ásodatsosiála politihka, dása gullá ovddasvástádus sihkkarastit heajosdilálaččaide ásodaga ja čuovvulanbálvalusaid. Oppalaš ásodatpolitihkas lea sáhka mo eanaš olbmot galget orrut, ja sosiála ásodatpolitihkas ges lea heajosdilálaččaid várás ásodاتمárkanis geat dárbbasit veahki almmolaš ásahusain gávdnat dahje doalahit dohkálaš ásodaga. Ásodatsosiála plána ulbmil lea oažžut vuodu gieldda ásodatsosiála bargui.

Lea oahpes ášši ahte sámi álbmot gillá sihke cielaheami, vealaheami, veahkaválldi ja eará duođalaš dáhpáhusaid mat gáibidit psykologaveahki. Kárášjoga gielddas ii leat dál gielddapsykologa. Gielddat leat geatnegahtton virggis doallat psykologa sihkkarastin dihtii unnimusstandárdda gieldda gealbbus ja leat mielde oppalaččat ovdánahttimin fágaidrasttildeaddji psyhkalaš dearvvašvuoda- ja gárrenmirkobarggu. Sintef lea manjimuš 15 jagi kárten resursageavaheami gielddalaš psyhkalaš dearvvašvuoda- ja gárrenmirkobarggus, mas Kárášjoga gieldda vuodđodáhtat čájahit ahte gielddas leat alit logut go mángggain kránnjágielldain.

Iešsoardineastadeapmi sámi birrasiin berre vuoruhuvvot álbmotdearvvašvuodabarggus. Duohtavuoda- ja soabahankommišuvdna konstatere ahte iešsoardindábit leat duođalaš álbmotdearvvašvuodaváttisvuotta sámi álbmoga gaskkas. Gieldda galgá leat mielde čielggasmahttimin mat bálvalusain galget leat mat barggut ja rollat iešsoardineastadanbarggus ja fuolahit dárbbaslaš ja doarvái plánaid ja láhčit dili buori ovtasdoaimmamii siskkáldasat gielddas ja gielddaid ja spesialistadearvvašvuodabálvalusa gaskka

Dáid mii fertet dahkat dusten dihtii hástalusaid

Kárášjoga gieldda ferte geasuhit ja doalahit ássiid dainna lágiin ahte ovddida strategijaid geasuhit nuorra bearrašiid ja doalahit dálá ássiid geasuheaddji ássanfálaldagaiguin, buriin skuvllain ja astoáiggefálaldagaiguin. Gieldda ferte ásaht dohkálaš ássanfálaldaga nuoraide geat bohtet gaskaboddosaččat, ja geat háliidit máhccat gillái bargui manjá go leat geargan oahpuin.

- Heivehanpolitihkka: Álggahit ollislaš strategijaid heivehan dihtii gieldda boarásmuvvi álbmogii
- Gielddaidgaskasaš ovtasbargu: Nannet kapasitehta ovtasbarggadettiin kránnjágielddaiguin iešguđet fágasurggiin.
- Nannet sámi giela ja kultuvrra: Loktet oahppan sámegiela oahpaheddiid ja dearvvašvuodabargiid logu rekruterema ja oahpaheami bokte
- Eastadit givssideami ja loktet loaktima: Álggahit doaimmabijuid geahpedan dihtii givssideami ja loktet loaktima mánáid ja nuoraid gaskkas skuvllas
- Ovtashábmene: Geavahit ovtashábmema strategijain ovddidit gieldda ja ássiid ovtasbarggu vai hábme fáttmasteaddji servodaga

Ođđa skuvla-, kultur- ja dearvvašvuodaguovddáš:

- Ođđa skuvla lea ođđaáigásaš ja heivehuvvon dálá tehnikkalaš dárbbuide ja lokte ohppiid loaktima ja oahppanmovtta.
- Kultursála, volleypábbahálla, girjerájus, vuojadanhálla, nuoraidklubba ođđa skuvlavisttis hábmejit aktivitehtaid ja deaivvadansajiid buotahkásaš olbmuide.
- Ođđa skuvla-, kultur- ja dearvvašvuodavisti buorida bargobirrassa ja unnit noađuha bargiid. Dát jáhkkinis álkidahtta rekruterenproseassa ja geahpeda buozalmasjávkkama.
- Skuvlla ja dearvvašvuodaguovddáša ceggemis seamma sadjai leat mánga ovdamuni, dása gullá buoret resursaávkástallan, eanet ovtasbargu gaskal iešguđet fágabirrasiid,

Gielddastivra mearridan, 10.04.2025, plána- ja huksenlága vuodul

ja buoret beasatlašvuohta ássiide. Dát ii dušše nanne bálvalusaid kvalitehta, muhto addá maddái guoddevaččabut ja beaktilat doaimma.

3.2.2 Fátmmasteaddji gili vuoruhansuorggi plánadárbu

- Dearvvašvuođa ja fuolahusa gielddaoasseplána
- Dearvvašvuođalaš ja sosiála gearggusvuođaplána
- Ásodatsosiálaplána
- Njoammundávddaid eastadanplána
- Psyhkalaš dearvvašvuođa ja gárrenmirkko doaibmaplána
- Doaibmaplána veahkaválddi birra lagaš oktavuođain

3.3 Ođđahutki gilli

Mii leat ealáhusustitlaš giella mii láchčá dili árvoháhkamii innovatiiva ja boahpteáigásaš ealáhussii, seammás go mii áimmahuššat sámi ealáhusaid. Mii háliidat ealáhusovdáneami dáhpáhuvvat guoddevaš láhkai, mas kultuvrra, luonddu ja birrasa vuhtiiváldin lea čađamanni. Mii movttiidahttit ođđaásahemiide ja háliidat mánggabealat ealáhusaid mat gokčet báikkálaš dárbbuid. Mis galget leat nuppástuhtinnávccat vai mii leat nannosat boahttevaš rievdadusaide, sihke ealáhusain ja gielddaorganisašuvnnas.

Mis lea mánggabealat ja ealli kultureallin mas leat buorit vásáhusat álbmogii ja mátkkálaččaide árbevirolaš ja ođđaáigásaš eallima deaivvadeamis.

3.3.1 Hástalusat

Ealáhusaid ja bargomárkana dovdomearka lea ovttageardán ealáhusstruktuvra mas lea alla barggaheapmi almmolaš suorggis. Lea dárbu movttiidahttit ođđaásahemiide ja mánggabealatvuhtii ealáhusain. Gelbbolaš bargoveaga rekruteren, erenoamážit dearvvašvuoda- ja fuolahussuorggis, ja sámegielat pedagogaid rekruteren lea váttis.

Karášjoga gielddas lea buorit lunddolaš eavttut aktiivvalaš ja mánggabealat eanadollui, muhto gielddas lea hearkkes eanadoallobiras, mii lea sakka njiedjan moattelot jagis. 2010 rájes lea aktiivvalaš eanadoallodoaimmaid lohku njiedjan 28 %:in, ja šibitdoaluid lohku lea bealliduvvon. Eanadoallonjiedjan lea váruhus ahte giella ferte mobiliseret sihkkarastin dihtii eanadoalu boahpteáigái. Aktiivvalaš eanadoallodoaimmaid lohku lei 23 2024:s, golmmas lei mielkebuvttadeapmi, viidas sávzzat ja guovttis njamatgusaiguin. Šibitdoaluid lohku lea njiedjan, muhto leat eanet čielga fuođđarbuvttadeaddji. Mañimuš jagiid leat šaddan ođđa, lassáneaddji hástalusat eanadollui, earret eará stuorát golut ja divrasat investeremat. Dát čuohcá ovttaskas eanadoallodoaimma gánnáhahttivuhtii, ja doallohuksenvejolašvuodaide ja dárbbášlaš ođasmahttinvejolašvuodaide, ja nu maiddái rekruteremii ja sohka buolvamolsumii.

Mañjá go giella vuvddii kulturstobu NRK Sápmái, de lea leamaš guorusvuohka kulturaktivitehtain gilis, ja vuovdima mañjá 2014:s leat doalut juhkkjuvvon gaskal servodatvistti ja valášallanhálla (Niitohárjji). Ii goabbáge dain visttiin deavdde lávdegáibádusaid, eai ge akustihkalaš gáibádusaide mat kulturvisttis leat. Karášjoga gielddas lea danne dárbu kultursálli maid sáhtta geavahit kulturdoaluide, teáhterčájálmasaide, kinei jna. Dasa lassin lea dárbu čoahkkananbáikkiide nátionálabeaivái (miessemánu 17.b.) ja álbmotbeaivái (guovvamánu 6.b.), Nuoraid kulturdeaivvadeapmái, skuvlla beaivváškonserterii ja eará kultur- ja valášallanaktivitehtaide.

Sáhtta maiddái lasihit dan ahte Ungdata-jearallama 2024 nuoraidskuvllaoahppit leat mealgat duhtameahttumat báikkálaš birrasiin, skuvllain ja valášallan- ja kulturfálaldagain go fylkka- ja riikkadásis. Ássiidguorahallan maid giella čađahii 2022:s gielddaplána servodatoasi oktavuodas, čájeha ahte nuorat váillahtit deaivvadanbáikkiid ja astoáiggefálaldagaid mat leat heivehuvvon sidjiide. Jus galgat doalahit nuoraid ja rekruteret olbmuid go sii leat geargan oahpuin, de lea dehálaš álggahit doaibmabijuid dán jovkui.

Gielddastivra mearridan, 10.04.2025, plána- ja huksenlága vuodul

Kulturdepartemeanta gáibida ahte gielddain galgá leat temáhtalaš plána vuodđun juolludit speallanruđaid valáštallan-, lagašbiras- ja olgonastinrusttegiidda. Plánabargu lea almmolaš ovddasvástádus ja galgá sihkkarastit ahte plánaproseassa čađahuvvo viidát plána- ja huksenlága mearrádusaid mielde. Gielddastivra mearridii valáštallama ja lihkadeami gielddaoasseplána 2003:s. Plána ođasmahttojuvvo juohke njealját jagi, ja doaibmaprográmma galgá ođasmahttot jahkásaččat. Dát galgá dahkkot vai sihkkarastá ahte plána váldá vuhtii rievdan eavttuid ja ođđa dárbbuid.

Gielddastivra mearridii plánastrategiijas 2020–2023 ođasmahttit boazodoalloplána. Bargoveahkadilli ja eará stuorra plánabarggut maŋimuš jagiid, ee. gielddaplána servodatoasi ja dearvvašvuoda ja fuolahusa gielddaoasseplána leat čatnan buot luovos plánaresurssaid, ja muhtun plánat eai álggahuvvon, earret eará boazodoalloplána. Boazodoallu ii ge vuoruhuvvo ođđa plánastrategiijas, ja sivvan dasa lea ahte luovos plánaresurssat geavahuvvojit gielddaplána areálaplánii ja bajásšaddama ja giellaovdánahttima temáplánii.

Gildii lea addon stuorra ovddasvástádus ja friddjavuohta hábmet iežas báikkálaš alkoholapolitiikka, dálá doaibmaplána lea jagiide 2017–2020. Alkoholapolitiikkalaš doaibmaplánii sáhtá bidjat vuovdin- ja jugástatguossodanbáikkiid, rabasáiggiid ja dárkkistandoaibmajagiid. Dát plána lea boarásmuvvan ja ferte ođasmahttot.

Dáid mii fertet dahkat dusten dihtii hástalusaid:

- Kárášjoga gielda áigu ain doarjut Sápmi ealáhusgárddi mii lea aktiivvalaš láidesteadđi ealáhusovdáneapmái Kárášjoga gielddas
- Ođđa kultursála huksejuvvo ođđa skuvlla oktavuodas ja sihkkarastá olu kulturaktivitehtaid, nugo kino ja teáhter- ja konseartalanjaid, áimmahuššama.
- Ođđa skuvlavisttis šaddet lanjat nuoraidklubbii
- Ođđa skuvlavisttis šaddá ođđa volleyspábbahálla
- Ođasmahttit valáštallama, lihkadeami ja olgonastima plána vai ain boahtá speallanruhtadoarjja valáštallanrusttegiidda ja kulturvistái
- Gielda galgá aktiivvalaččat ohcat bargosajiid ja ásahtit ođđa bargosajiid ja heivehit doalahit daid. Earret eará bargat ásahtit sámi nátionála demeansaguovddáža.
- Gielda vuoruha láhčit dili mátkeealáhusa ovdáneapmái, mii lea ealáhus mii heive iežamet premissaide.

3.3.2 Ođđahutki gili vuoruhansuorggi plánadárbu

- Valáštallama, lihkadeami ja olgonastima plána
- Alkoholapolitiikkalaš doaibmaplána

3.4 Gelbbolaš gilli

Mii áigut addit nuoraide eavttuid čađahit joatkkaskuvlla buori alla kvalitehta vuodđoahpahusa bokte mánáidgárddis ja skuvllas. Min álbmogis lea alla oahppu. Lea vuoruhuvvon mihttu ahte nuorat ásaiduvvet gildii maŋŋá go gerget oahpuin. Min gielddas galgá leat buorre rekruteren- ja orrunstrategiija vai nuorat ásaiduvvet Kárášjohkii.

Min skuvla ja mánáidgárddit leat okta dain deháleamos arenain ovdánahttit sámi giela, kultuvrra ja identitehta. Buohkat geat bajásšaddet Kárášjogas, galget leat guovttegielagat, juoga mii mearkkaša ahte mii galgat fállat buot mánáide oahpahusa sámegillii mii lea heivehuvvon máná duogážii ja dárbei.

Mii ovttasbargat gieldda ovttadagaid rastá ássiiguin, organisašuvnnaiguin, ealáhusaiguin ja eará ásahusaiguin sihkkarastin dihtii iežamet ássiide buriid bálvalusaid main lea rivttes kvalitehta. Mis lea gealbu ovdánahttit, buoridit ja rievdadit gieldda bálvalusaid vai mii fállat guoddevaš bálvalusaid ássiide boahtteáiggis.

3.4.1 Hástalusat

Kárášjoga giela lea oassi sámegiela hálddašanguovllus, ja go lea okta moatti servodagas mas sámi giella ja kultuvra lea eanetlogus, de gielddas lea dehálaš rolla nannet sámi giela. Gielddas leat olu geatnegasvuodát sámelága bokte sihkkarastit álbmogii rievtti oahpaheapmái ja sámegiela geavaheapmái.

Sámi giellaovdánahttimis leat muhtun hástalusat. Álbmotnjiedjan Kárášjogas ja Guovdageainnus áiggi mielde áitá sámegiela seailluheami. Njieddji ohppiidlohku min skuvllas mearkkaša ahte leat unnit geat ožžot oahpahusa sámegielas ja sámegillii, ja giellageavaheddjiid lohku sáhtta sakka geahppánit. Álbmotlogu njiedjama geažil lea dárbu geahčadit skuvlastruktuvrra.

Rekruteret ja doalahit oahppan oahpaheddjiid, erenoamážit sámi giellaoahpahusas, lea váttis, ja Kárášjohka, nugo olu eará boaittobealgielddat, rahčá geasuhit fágabargiid geográfalaš sajádaga ja ráddjejuvvon karriearavejolašvuodaid geažil. Unnit olbmot váldet oahpaheaddjioahpu, ja lea erenoamáš stuorra hástalus oažžut doarvái sámegielat oahppan pedagogaid. Gielddas leat oalle olusat ahkemuttudoaibmabijuid alde skuvllas, dát mearkkaša ahte sis leat unnit oahpahustiimmat iežaset virggi ektui. 5–15 jagi siste mángasat mannet ealáhahkii.

Mánáidgárddit leat 2023 ja 2024 maŋimuš kvartálas rahčan alla buozalmasjávkamiin, juoga maid sáhtta čatnat rabas pedagogavirggiide, ja ahte oahppameahtun olbmot fertejit oažžut sierralobi luvvejuvvot oahppogáibádusas. Dát dagaha ahte mis eai leat doarvái oahppan pedagogat buot virggiin, ja lea váttis rekruteret oahppan bargiid mat devdet fága-, giella- ja kulturgealbogáibádusaid. Dát bissu hástalusson ovdos guvlui, danne go mánáidgárdeoahpaheaddjeoahpuid ohcciidlohku njiedjá olles riikkas.

Dáid mii fertet dahkat dusten dihtii hástalusaid

Karášjoga gielda lea huksemin ođđa skuvlla ja kultursála mii galgá gárvánit 2027 čavčča. Sivvan lei go skuvllat ledje boarrásat ja divrasat doaimmahit, heajos dilis, eai ge lean heivehuvvon olahit ođđa oahpahus- ja sisteáibmogáibádusaid. Dát visttit leat dál gaikkoduvvon, ja skuvla lea dál gaskaboddosaš bráhkáin dassáži go ođđa skuvla gárvána.

Ođđa skuvla ja kulturvisti deavdá dálá gáibádusaid buriid oahpahanlanjaide ohppiide. Dasa lassin šaddet deaivvadanbáikkit, go girjerájus, kultursála, vuojadanhálla, volleypábbahálla, nuoraidklubba ja eará aktivitehtat leat plánejuvvon skuvlavistái. 2022 álbmotguorahallan čájehii ahte váilot olu deaivvadanbáikkit, erenoamážit nuoraide.

Ođđa skuvla ja dasa gullevaš kulturvejolašvuodát sáhttet leat doaibmabijut mat veahkehit dásseidit dahje loktet álbmotloguid dainna lágiin ahte eambbosat, erenoamážit mánnábearrašat, válljejit bissut gilis danne go skuvlla kvalitehta loktejuvvo. Mánnábearrašat main lea sámi duogáš, sáhttet maiddá válljet fárret Karášjohkii addin dihtii mánáide vejolašvuoda oahppat sáme giela ealli sámi servodagas.

Dasa lassin ođđa skuvla- ja dearvvašvuodavisttit buoridit bargobirrása ja geahpedit bargiid fysalaš nođiid, ja álkidahtta rekruteret bargiid ja sávvamis geahpeda buozalmasjávka.

Skuvlla ja dearvvašvuodaguovddáža ceggemis seamma sadjai leat mánja ovdamuni, dása gullá buoret resursaávkkástallan, eanet ovttasbargu gaskal iešguđet fágabirrasiid, ja buoret beasatlašvuohta ássiide. Dát ii dušše nanne bálvalusaid kvalitehta, muhto váikkuha maiddá guoddevaččabut ja beaktilat doibmii.

3.4.2 Gelbbolaš gili vuoruhansuorggi plánadárbu

- Bajásšaddan- ja sámi giellaovdánahttinplána

3.5 Guoddevaš gilli

Mii hálddašat iežamet luondduriggodagaid sámi luondduáddejumi vuodul. Min luonddugeavaheapmi lea heivehuvvon min birrasii, ja dan vuoddu lea hálddašit riggodagaid birgejumi várás, mas guoddevaš geavaheapmi lea guovddážiis. Areálasisabahkkemat leat stuorámuš áitta luonddušláddjivuhtii ja árbevirolaš sámi ealáhus- ja kulturgoaimmaheapmái.

Buot mearrádusain maid gieldda dahká, galgá guovdilastit guoddevaš ovdáneami mii váldá vuhtii dálkkádaga, birrasa ja luonddu. Mii láhčit dili guoddevaš rievdamiid ovttaskas ássi ja oppalaččat servodaga várás..

3.5.1 Hástalusat

Karášjohka lea Norgga nubbin stuorámuš gieldda areálas, ja das lea čielga márkanguovddáš ja mánga giláža. Karášjogas leat stuorra areálat sihke duoddariiguin ja vuolládagain mat leat dehálaččat boazodollui, meahcásteapmái, eanadollui, eará ealáhusulbmiliidda, stohpo- ja bartahuksemii, infrastrukturovdáneapmái ja luondduhálddašeapmái.

Gieldda lea viiddis ja dehálaš johtolatguovddáš, danne go sihke E6 ja rv. 92 mannet gieldda čađa. Karášjoga gieldda ferte guovdilastit manahahttivuođa ja ovddidit johtolatsihkkarvuođa dainna lágiin ahte láhčá dili dipma johtaleddjiide. Mánáide ja nuoraide lea oadjebas skuvlageaidnu dehálaš. Fokus lea ráhkadit buriid geainnuid, maiddái vázzin- ja sihkkelastingeainnuid. Sáhttit vázzit dahje sihkkelastit ruovttus bargui/skuvlii ja iešguđet bálvalusfálaldagaide lea mielde nannemin álbmotdearvvašvuođa ja birrasa. Gielddalaš geainnuid standárda rievddada, ja geainnut leat buoremusat márkanis.

Boazodoallu lea dehálaš kulturguoddi ja ealáhus, ja dat lea dehálaš olusiidda Karášjogas. Viiddes eatnamat gielddas leat bohccuid guohtun- ja johtinguovllut. Boazodoallu dárbbáša eatnamiid ja vásiha sisabahkkemiid guohtuneatnamiidda. Boazodoalus lea birasustitleamos biergobuvttadeapmi, muhto okta dain mii gillá eanemusat dálkkádatrievdamiin. Karášjoga eanadoallu mii maŋŋá nuppi máilmmisoađi ain lea gieldda váldoealáhus, lea sakka geahppánan maŋimuš 10–20 jagis. Gielddas leat buorit eanaresurssat, dasa lassin leat eatnamat maid eanadoallu livčče galgan beassat geavahit. Meahcásteapmi lea sámi ealáhus ja dehálaš kulturguoddi Karášjoga gielddas. Gieldda ferte vuoruhit meahcásteami ja láhčit dili dasa. Karášjoga gieldda galgá ásahtit buriid máđijaid vai gili olbmot álkit besset lundui.

Karášjogas lea subárktalaš dálkkádat mas leat buolaš dálvvit ja čoaska geasit muđui riikka ektui. Dálkkádatrievdamat sáhttet čuohcat sihke lundui ja ealáhusaide. Lea eahpesihkar mo dálkkádatrievdamat čuhcet gildii, muhto dálkkádatdutkiin leat mearkkat rievdamiid maid sáhttit vuordit: Dávjjit ja garraseappot njuoskkadat ja lieggasat temperatuvrrat. Eanet njuoskkadat sáhtta earret eará dagahit stuorát dulve- ja uđasváraid, ja vel unna temperaturrievdamat ge sáhttet čuohcat ekovuogádahkii sihke čázis ja nannámis. Rievdamat dálkkis Karášjogas mearkkaša eanet arvi, unnit muohta dálvet, váralaš jienat jogain ja jávrriin, giđdu árat ja čakča guhkku. Oasit Finnmárkkduoddaris sáhtta vesáluvvat ja

vuovdiluvvat danne go soahki loaktá buoret lieggasis. Dát leat heajos ođđasat Finnmárkku boazodollui.

Karášjogas leat mánggat suodjalanguovllut mat suodjalit dehálaš luondduhámiid ja eanadagaid. Lea jotkkolaš dárbu árvvoštallat luonddušládjjivuođa areálageavaheamis ja ovdánahttimis. Sámi kultuvrras ja árbevirolaš luonddugeavaheamis lea dehálaš rolla areálageavaheamis, mas leat aktivitehtat nugo boazodoallu, guollebivdu, bivdu ja murjen. Olu guovlluin leat sámi historjjá kulturmuittut.

Eará luonddugeavaheami oktavuodas mátkeealáhus beroštuvvá sámi kultuvrras, luonddus ja olgonastimis. Turisma stuorru, vaikko mii leat guhkkinn eret mássaturismmas nugo Romssas, Roavvenjárggas ja Anáris.

Karášjoga gielddas lea ovddasvástádus doaimmahit ja bajásdoallat čáhce- ja duolvačáhcebohccerusttega, ja bálvalusmávssut galget gokčat bálvalusgoluid. Čáhcelágideamis leat stuorra hástalusat, ja dat guoská sihke teknikkalaš rusttegiidda ja doaibmaorganisašuvdnii. Dát guoská čáhcegiedahallamii proseassateknikhkalaš váilliiguin, doaibmagoziheapmái, juhkančáhceáldásii kapasitehta dáfus, bohccfierpmádaga teknikkalaš dillái ja buollinčáskadančáhcekapasitehtii. Vástideaddji hástalusat leat maiddái duolvačáhcebohcciguin. Dás leat hástalusat duolvačáhcebuhtistanrusttega buhtistanproseassas, golgama mihtideamis/goziheamis buhtistanrusttegis, bohccvuogádaga teknikkalaš dilis, kapasitehtas, golggahusčázi suodđan bohcciide.

Sámi kultuvrras ja árbevirolaš luonddugeavaheamis lea dehálaš rolla areálageavaheamis, ja lea dárbu seailluhit ja suodjalit sámi historjjá kulturmuittuid. Gielddastivra mearridii plánastrategiijas 2020–2023 ráhkadit kulturmuittoplána. Bargoveahkadilli ja eará stuorra plánabarggut mañimuš jagiid, ee. gielddaplána servodatoasi ja dearvvašvuođa ja fuolahusa gielddaoasseplána leat čatnan buot luovos plánaresurssaid, ja muhtun plánat eai leat álggahuvvon, earret eará kulturmuittoplána. Plána ii ge vuoruhuvvo ođđa plánastrategiijas, ja sivvan dasa lea ahte luovos plánaresurssat geavahuvvojit gielddaplána areálaplánii ja bajásšaddama ja giellaovdánahttima temáplánii.

Dáid mii fertet dahkat dusten dihtii hástalusaid

Gielddaplána areálaoasi barggu oktavuodas ferte reguleret boahttevaš areálageavaheami gielddas. Areálaplána lea almmolaččat mearriduvvon plána mas leat njuolggadusat mo gieldda areálaid sáhhtá geavahit, ja maid huksemiid sáhhtá dohkkehit. Lea juridihkalaččat geatnegahtti, ja das lea plánakárta, plánamearrádusat ja plánačilgehus.

Dálkkádatrievdamat áitet olbmuid, ekovuogádagaid ja luonddu. ON dálkkádatpanela cealká ahte liegganeami váikkuhusat dáhpáhuvvet galbmasat temperatuvrrain go mii ovdal lea meroštallon (ON dálkkádatpanela, 2023). Buot máilmmi regiovnnain leat jo váikkuhusat. Lea dehálat go goassige ovdal jurddašit máilmmiviidosaččat ja gávppašit báikkálaččat. Dálkkádat rievdá historjjálaš ja dálá dálkkádatgássaluoitimiiid geažil. Vai dat eai čuoza lundui ja olbmuid nu garrasit, de lea dárbu dálkkádatheiveheapmái. Dálkkádatrievdamiid ráddjen ja biologalaš šládjjivuođa massima bisseheapmi gáibida jođánis, viiddes ja bissovaš servodatrievdadusaid mat fertejit dáhpáhuvvat ekonomalaš, sosiála, politihkalaš ja teknologalaš surggiid rastá. Karášjoga gielddas ii leat leamaš kapasitehta ráhkadit dálkkádat- ja energiiaplána árat.

Čáhce- ja duolvačáhcebohccvuogádagaid lea dárbu jotkkolaččat plánet ođasmahttit vai duste boahtteáiggi dárbbuid, ja sihkkarastit ahte čázi ja duolvačáhcebohcci bálvalusmávssut gokčat bálvalusgoluid. Gielda jotkkolaččat pláne ođasmahttit čáhce- ja duolvačáhcebohccvuogádagaid dusten dihtii boahtteáiggi dárbbuid.

3.5.2 Guoddevaš gili vuoruhansuorggi plánadárbu

- Dálkkádat- ja energiijaplána
- Geaidnováldoplána
- Čázi ja duolvačáhcebohcci váldoplána
- Johtolatsihkkarvuodaplána
- Váldogearggusvuodaplána

3.6. Areálastrategiija

Karášjoga gielddas lea stuorra areála ja čielga márkanguovddáš.

Areálastrategiija nanne servodatoasi mihtuid ja strategiijaid ja addá bajit láidestusaid gieldda fysalaš ovdáneapmái guhkesáigásaš perspektiivvas. Gielddaplána areálaoassi čuovvula bajit areálasegiija. Areálastrategiija ulbmil lea čatnat oktii bajit láidestusaid ja mihtuid ja daid konkrehta areálahálddašemiid mat dahkkojit gielddaplána areálaoasis.

3.6.1 Hástalusat

Karášjoga gielddas leat álggahan stuorra huksenprošeavttaid márkanis, namalassii ođđa skuvla ja dearvvašvuodaguovddáš. Dasa lassin huksejuvvo Stáhta mánáidviessu, ja ođđa musea plánejuvvo. Vai sáhtá hukset dáid visttiid, de lea dárbu ráhkadit regulerenplánaid.

Gustovaš gielddaplána areálaoassi lea 2005 rájes. Dan rájes lea boahtán ođđa plána- ja huksenláhka suoidnemánu 1.b. 2009. Areálaplána ferte ođasmahttit ođđa plána- ja huksenlága, rievdan servodaga ja rievdan areálageavaheami mielde ja vuodđuduvvot dihto láidestusaide servodatoasis.

Boarásmuvvan areálaplána geažil lea leamaš sávakeahtes sierralohpepraksis, ja Karášjoga gieldda servodatjáhku speadjalastá dán. Sierralohpemearrádus váikkuha areálaoasi sisdollui.

Kulturbirasplána (ovddeš kulturmuitalplána) árvvoštallojuvvo gielddaplána areálaoasi plánaprográmmas, namalassii sáhtá go plánabargu čađahuvvot buohtalaga areálaplánain vai sáhtá go leat oassi areálaplánas.

Areálaplánas galgá árvvoštallat mo vejolaš ođđa areálageavaheapmi váikkuha minerálariggodagaide ja guđe guovlluin leat, ja galgá go roggat minerálaid.

Dáid mii fertet dahkat dusten dihtii hástalusaid

Gielddaplána servodatoasis 2022–2034, areálastrategiija vuolde, leat dát váldomihtut:

- Mii ávkkástallat areálageavaheami bures ja jierpmálaččat iešguđet dárbbuid oktavuoda
- Mis leat iešguđetlágan stoŋpo- ja stoŋposadjefálaldagat iešguđet dárbbuide ja sohka buolvvaide
- Mii áigut láhčit dili ealahusovdáneapmái
- Mii váldit vuhtii birra go plánet huksenareálaid ja gielddalaš huksenprošeavttain
- Láhčit dili buori báikeovdáneapmái
- Bures plánejuvvon johtolatvuogádat mas johtolatsihkkarvuolta lea guovddážiis
- Láhčit bartahuksemii ráddjejuvvon, bivnnuhis guovlluin
- Balánša gaskal sávahahtti geavaheami ja luondduguovlluid ja meahci hálddašeami
- Mii galgat plánet dálkkádatrieddamiidda buot dásiin ja sáhttit dustet daid váikkuhusaid
- Veahá rievdadit dálá plánaid vai geahpeda sierralohpedárbbu.

Gielddastivra mearridan, 10.04.2025, plána- ja huksenlága vuodul

Dáid váldomihtuid ferte váldit vuhtii ođđa areálapláanas.

3.6.2 Guoddevaš gili vuoruhansuorggi plánadárbu

- Gielddaplána areálaoassi
- Guovloreguleren muhtun oassái Kárášjoga márkanis

4. Plánat mat leat árvoštallojuvvon, muhto maid ii sáhte vuoruhit

Okta plána gáibida olu resurssaid, ja Kárášjogas leat unnán resurssat. Hálldahusas eai leat doarvái bargit bargat buot bargguid maid organisašuvdna lea geatnegahtton bargat, ii ge leat várrejuvvon doarvái ruhta čađahit plánabarggu. Danne lea dehálaš ahte gielddalaš plánastrategiijas lea realisttalaš gieldda čađahannávccaid ektui.

Mii sáhttit oastit muhtun bálvalusaid, muhto vai sihkkarastit guoskevaš bálvalussurggiid fáttmasteami, de plánahivvodat ferte leat realisttalaš nu unna organisašuvdnii go Kárášjoga gildii. Gielddaplána areálaoassi lea hui gáibideaddji proseassa, ja dán plánaproseassas lea dárbu oastit muhtun bálvalusaid. Bajásšaddan- ja giellaovdánahttinplána lea dehálaš plána mii ferte álggahuvvot dán plánastrategiijaáigodagas ja buot luovos plánaresurssat galget geavahuvvot dán plánii ja areálaplánii.

Gielddastivra mearridii plánastrategiijas 2020–2023 ahte galgá ráhkaduvvot sihke boazodoalloplána ja kulturमितoplána. Bargoveahkadilli ja eará stuorra plánabarggut manjimuš jagiid, ee. gielddaplána servodatoasi ja dearvvašvuoda ja fuolahusa gielddaoasseplána leat čatnan buot luovos plánaresurssaid, ja danne dát plánat eai álggahuvvon. Plánat eai ge vuoruhuvvo ođđa plánastrategiijas, ja sivvan dasa lea ahte luovos plánaresurssat geavahuvvojit gielddaplána areálaplánii ja bajásšaddama ja giellaovdánahttima temáplánii.

Gielddaplána areálaoassi čatná olu resurssaid boahttevaš jagiid, ja dan geažil hálldahusas ii leat kapasitehta ođasmahttit gustovaš regulerenplánaid.

Dát plánat leat árvoštallojuvvon, muhto eai vuoruhuvvo plánastrategiijas 2024–2027:

- Kulturमितoplána
- Boazodoalloplána
- Gustovaš regulerenplánaid ođasmahttin

5. Plánadárbbut 2024–2027

Plána	Mii plánaid	Mani muš mearri duvvo n	2 0 2 4	2 0 2 5	2 0 2 6	2 0 2 7	Mearkkašumit
Váldoplánat							
Gielddaplána servodatoassi	Gielddaplána	2022					Joatkašuvvá. GS mearridan 15.12.2022
Gielddaplána areálaoassi	Gielddaplána	2005		X	X	X	Ođasmahttin
Bajit gearggusvuodaplána		2021	X				Ođasmahttin GS mearridan 30.04.2024
Doaibma- ja ekonomiiaplána	Doaibmaplána	2024					Ođasmahtto jahkásaččat
Fáttmasteaddji gilli							
Dearvvašvuoda ja fuolahusa gielddaoasseplána	Gielddaoasseplána	Ođđa	X	X			
Dearvvašvuodalaš ja sosiála gearggusvuodaplána	Temáplána	2016		X	X		Lágas mearriduvvon
Njoammundávddaid eastadanplána	Temáplána	2015				X	Lágas mearriduvvon
Ásodatsosiálaplána	Temáplána	2016		X	X		2016 plána namma lea ásodatpolitihkalaš doaibmaplána
Psyhkalaš dearvvašvuoda ja gárrenmirko plána mas lea doaibmaplána	Temáplána	2017			X	X	Buhtte gárrenmirkopolitihka doaibmaplána 2017–2020
Doaibmaplána veahkaválddi birra lagaš oktavuodain	Temáplána	Ođđa			X	X	
Ođđahutki gilli							
Valáštallama, lihkadeami ja olgonastima plána	Temáplána	2003		X	X		Ođasmahttin
Alkoholapolitihkalaš doaibmaplána	Temáplána			X			Buhtte gárrenmirkopolitihka doaibmaplána 2017–2020
Gelbbolaš gilli							
Bajásšaddan- ja giellaovdánahttinplána	Temáplána	Ođđa	X	X	X		
Guoddevaš gilli							
Dálkkádat- ja energiiaplána	Temáplána	Ođđa					

Gielddastivra mearridan, 10.04.2025, plána- ja huksenlága vuodul

Čázi ja duolvačáhcebohcci váldoplána		2018					Ođasmahtto
Geaidnováldoplána	Temáplána	2024	X				GS mearridan 18.12.2024
Johtolatsihkkarvuodaplána	Temáplána	2017		X			
Areálastrategiija							
Guovloreguleren muhtun oassái Karášjoga márkaniis	Regulerenplána	Ođđa	X	X			